

رابطه‌ی سواد رسانه‌ای مادران با مشکلات رفتاری و میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان ۴ تا ۶ سال

فرشته سلطانی*، سیامک طهماسبی**، اکبر بیگلریان***، منصوره کریم زاده****

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۲/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۲/۱۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی ارتباط سواد رسانه‌ای مادران و میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان با مشکلات رفتاری کودکان ۴ تا ۶ سال شهر مچن بوده است. این پژوهش از نوع مطالعات توصیفی و در دسته تحقیقات همبستگی قرار دارد. جامعه مورد مطالعه کلیه والدین و کودکان شهر مچن و نمونه مورد مطالعه ۸۵ نفر از مادران دارای کودک ۴ تا ۶ سال شهر مچن که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و با استفاده از فرمول کوکران، با برآورد ضریب اطمینان ۹۵ درصدی و توان آزمون ۸۰ درصدی، از مهدهای کودک و قرآنی و پیش‌دبستانی‌های سطح شهر، انتخاب شدند بودند. سه پرسشنامه: مشکلات رفتاری ASEBA، پرسشنامه سواد رسانه‌ای MLT-35 و پرسشنامه میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیک مورداستفاده قرار گرفت. تحلیل داده‌های در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار Spss 22 انجام پذیرفته است. برای این منظور از آزمون‌های نرمال بودن داده‌های کولموگروف-اسمیرنوف، همبستگی پیرسون و اسپیرمن، تفاوت میانگین‌های من-ویننی و t مستقل استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان داد که رابطه‌ی مقیاس شکایات جسمانی با میزان استفاده از بازی‌های الکترونیکی، مقیاس‌های گوشه‌گیری، مشکلات توجه، رفتار پرخاشگرانه و مشکلات برونی‌سازی شده‌ی کلی با میزان بازی با گیم و مقیاس مشکلات خواب با میزان سرگرم شدن به موبایل در کودکان معنادار می‌باشد. بین سواد رسانه‌ای مادران با مقیاس‌های مشکلات رفتاری در کودکان هیچ ارتباطی یافت نشد. بین سطح تحصیلات مادران و مشکلات توجه کودکان ارتباط معناداری وجود دارد. همچنین مشخص شد بین سواد رسانه‌ای مادران با میزان بازی‌های الکترونیکی در کودکان رابطه وجود دارد. بین دو

* دانشجوی کارشناسی ارشد علوم تربیتی پیش از دبستان دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی تهران.

fe. soltani@uswr. ac. ir

s_tahmasebi@uswr. ac. ir

abiglarian@uswr. ac. ir

** استادیار گروه پیش از دبستان دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی تهران.

*** دانشیار آمار زیستی دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی تهران.

**** استادیار گروه پیش از دبستان دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی تهران (نویسنده مسئول).

mkarimz2000@gmail. com

گروه دختر و پسر در میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیک تفاوتی یافت نشد اما بین مشکلات رفتاری درونی سازی شده در دو گروه تفاوت معنادار بوده است. بر اساس یافته‌های پژوهش هر چه استفاده کودک از برخی رسانه‌ها مانند تلویزیون و تلفن همراه بیشتر باشد شیوع و بروز برخی مشکلات درونی و برونی‌سازی شده نیز در او بیشتر است و از طرف دیگر هر چه سواد رسانه‌ای در مادر بیشتر باشد کودک میزان استفاده کمتری از برخی رسانه‌ها دارد.

واژگان کلیدی: مشکلات رفتاری، رسانه‌های الکترونیکی، سواد رسانه‌ای.

مقدمه

بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که تقریباً یک پنجم کودکان و نوجوانان بدون توجه به اینکه کجا و چگونه زندگی می‌کنند، در دوران کودکی و نوجوانی، دچار مشکلات رفتاری^۱ می‌شوند [محمدخانی و همکاران ۱۳۹۱]. پیندا و همکاران^۲ [۲۰۰۱] دریافتند که مشکلات رفتاری در کودکان ۳-۵ سال بیشتر به صورت پرخاشگری، ترس و رفتارهای تهاجمی بوده و تأثیرات منفی بر رفتار اجتماعی و تحصیلی در دوران نوجوانی به‌جای می‌گذارد و در ضمن عدم شناخت والدین و محسوب نمودن این رفتارها به‌عنوان رفتارهای طبیعی دوران کودکی مشکلات کودکان را تشدید نموده است.

رشد مشکلات اجتماعی، عاطفی و رفتاری معمولاً به علت یک برخورد یا تأثیر متقابل پیچیده‌ی عواملی است که در رابطه با عوامل شناختی، محیطی و ژنتیکی می‌باشد [ژانت کی^۳ ۲۰۰۷].

رسانه‌های جمعی به‌عنوان یکی از عوامل مهم جامعه‌پذیری در کنار خانواده، محیط آموزشی و دوستان، نقش مهمی در رشد و تربیت جنبه‌های گوناگون زندگی کودک ایفا می‌کند. رسانه‌ها^۴ از نخستین سال‌های کودکی با انسان همراه می‌شوند، چنان‌که بر اساس پژوهش‌های انجام شده، نوزادان در حدود نیم ساعت در شبانه روز تلویزیون تماشا می‌کنند [نیومن^۵ ۱۹۹۷].

کودکان جزء اصلی‌ترین مخاطبان رسانه‌ها هستند. استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان به‌صورت هم‌زمان و درازمدت با مشکلات سلامتی ارتباط دارد [هانکاکس، میلن، پولتن^۶ ۲۰۰۴]. هرچند شواهدی وجود دارد که شدت دسترسی به رسانه‌ها ممکن است با رفتار خشونت‌آمیز کودکان ۶ تا ۸ سال مرتبط باشد [هوایسمن^۷ و دیگران ۲۰۰۳]، ارتباط میزان استفاده از انواع مختلف رسانه‌های الکترونیکی و مدت‌زمان استفاده از آن‌ها، با مشکلات سلامت روان، نامعلوم است [ماندی^۸ و دیگران ۲۰۱۶].

-
1. Behavioral Problems
  2. Pineda D. Prevalence of attention-deficit
  3. Janet key
  4. media
  5. Newman
  6. Hancox RJ, Milne BJ, Poulton R
  7. Huesmann LR
  8. Lisa K. Mundy

پرداختن به موضوع تأثیر رسانه‌های جمعی بر مشکلات رفتاری کودکان، از این رو اهمیت دارد که مطالعات زیادی همچون مطالعه ملین^۱ [۲۰۰۲] نشان داد بین اختلالات هیجانی و تماشای طولانی مدت تلویزیون همبستگی معنی‌داری وجود دارد. در این راستا نتایج مطالعه لندھویس^۲ [۲۰۰۷] نیز همبستگی بین تماشای تلویزیون در دوران کودکی و گسترش مشکلات توجه در دوران نوجوانی را مورد تأکید قرار داده است. یک نظر سنجی نشان داد که هر چند ۸۵ درصد از والدین می‌گویند که تماشای تلویزیون فرزندانشان را پیش می‌کنند، ۶۱ درصد از بچه‌ها می‌گویند که بدون نظارت والدین تلویزیون نگاه می‌کنند. جان تیلور گاتر^۳ [۱۹۹۹] درباره وسعت دنیای مجازی می‌گوید: "تلویزیون و رسانه‌ها با صرف وقت کودکان به دنیای مجازی، فرصت تجربه دنیای حقیقی و آشنا شدن با واقعیت‌های جذاب، نشاط‌آور و حتی مخاطره‌آمیز را از آنان سلب می‌کند و این امر آنان را بی‌حوصله و حسود بارمی‌آورد.

آکادمی آمریکایی کودکان [۲۰۰۱]^۴ توصیه کرده که سواد رسانه‌ای وسیله‌ای است که می‌تواند از کودکان در برابر پرخاشگری، نگرش‌های ضداجتماعی و خشونت‌هایی که به علت در معرض رسانه بودن ایجاد می‌شود محافظت نماید [استرابرجر ۲۰۰۲]. تعریف سواد رسانه‌ای از منظر کمیسیون اروپا^۵ توانایی دسترسی، استفاده، تجزیه و تحلیل و ارزیابی تصاویر، اصوات و پیام‌هایی که در جهان کنونی به صورت روزانه با آن‌ها مواجه می‌شویم و بخش انکارناپذیری از فرهنگ معاصر ما را تشکیل می‌دهند. همچنین توانایی ایجاد ارتباط مؤثر با رسانه‌هایی که افراد به آن‌ها دسترسی دارند (باهنر و چاپکی ۱۳۹۲).

از آنجاکه والدین تأثیرگذارترین افراد در زندگی کودکان هستند و از جمله عوامل تعیین‌کننده در رابطه کودک و تلویزیون و تأثیرپذیری کودک از فراورده‌های این رسانه به شمار می‌روند، بدون شک، سواد رسانه‌ای والدین در دستیابی به رژیم مصرف رسانه‌ای مناسب برای کودکان تعیین‌کننده خواهد بود [فتحی و همکاران، ۱۳۹۴].

سواد رسانه‌ای والدین و شیوه‌های نظارتی آن‌ها به‌عنوان یک عامل محافظ در برابر تعدادی از پیامدهای منفی از جمله مصرف مواد [کلرک و همکاران ۲۰۱۲^۶، گریفین و

-
1. Mellin
  2. Landhuis
  3. John Taylor Gutter
  4. American Academy of 2001 AAP
  5. European Commission
  6. Clark, H. K. , Shamblen, S. R. , Ringwalt, C. L. , & Hanley, S

همکاران^۱ [۲۰۱۱] ضعف سلامت ذهن و روان [هامز و همکاران^۲، ۲۰۱۱] درگیری‌های گروهی [دنیل ام سی^۳ ۲۰۱۲] مشغولیت زود هنگام نسبت به رفتارهای جنسی و رفتارهای تهاجمی [هانگ و دیگران^۴، ۲۰۱۱] در طولانی مدت، شناخته شده است. بنابراین با توجه به نقش مهم رسانه بر رفتار کودکان و سواد رسانه‌ای در نحوه استفاده از رسانه‌ها، پژوهش حاضر با محور قرار دادن مشکلات رفتاری کودکان، در پی بررسی رابطه سواد رسانه‌ای با مشکلات رفتاری و میزان استفاده از رسانه‌ها در کودکان بوده است. این پژوهش در پی این است که به بررسی فرضیات و پاسخ به چند سؤال دست یابد.

فرضیات پژوهش

- ۱) بین مشکلات رفتاری کودکان ۴ تا ۶ سال و سواد رسانه‌ای مادران رابطه وجود دارد.
- ۲) بین مشکلات رفتاری کودکان و میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی رابطه وجود دارد.
- ۳) بین میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان ۴ تا ۶ سال با سواد رسانه‌ای مادران رابطه وجود دارد.

سؤالات پژوهش

- ۱) آیا مشکلات رفتاری کودکان ۴ تا ۶ سال با سطح تحصیلات مادران آن‌ها ارتباط دارد؟
- ۲) آیا میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان ۴ تا ۶ سال با سطح تحصیلات مادران آن‌ها ارتباط دارد؟
- ۳) آیا در میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی بین دو گروه کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال تفاوتی وجود دارد؟
- ۴) آیا بین دو گروه کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال تفاوتی در مشکلات رفتاری وجود دارد؟

---

1. Griffin, K. W. , Samuolis, J. , & Williams, C
 2. Hamza, C. A. , & Willoughby, T
 3. McDaniel, D. D
 4. Huang, D. Y. C. , Murphy, D. A. , & Hser, Y

مرور پیشینه‌ها

پژوهش‌های که مرتبط با موضوع پژوهش حاضر بوده است را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد. ۱- گروهی از پژوهش‌ها که به بررسی ارتباط یا نقش رسانه‌های الکترونیکی بر رفتار مخاطب (اعم از کودک یا نوجوان و...) می‌پرداختند که در اینجا متغیر رفتار را می‌توان هم وجود یا عدم وجود برخی مشکلات رفتاری و هم میزان و نحوه استفاده مخاطب از انواع رسانه‌های الکترونیکی بشمار آورد ۲- دسته دوم گروهی از پژوهش‌ها بودند که به بررسی ارتباط یا نقش سواد رسانه‌ای والدین یا مخاطبینی دیگر (مانند مربیان و معلمان و...) بر رفتار مخاطبی دیگر (کودک، نوجوان، دانش‌آموز و...) می‌پرداختند که به چند مورد آن‌ها اشاره می‌شود.

نتایج تحقیقات طولی براون و همکارانش [۲۰۱۱] در مدت‌زمان ۱۰ سال درباره‌ی اثرات رسانه بر روی سلامت و رفاه کودکان و نوجوانان نشان داد که رسانه می‌تواند به اختلالات خوردن، رفتارهای پرخاشگرانه و وابستگی به مواد مخدر و نوشیدنی‌های الکلی و رفتارهای جنسی زودهنگام، در نوجوانی، کمک کند. یافته‌های ازمرت^۱ [۲۰۰۲] در رابطه با مشکلات رفتاری حاکی از آن است که انزوای اجتماعی، مشکلات اجتماعی، مشکلات تفکر، مشکلات توجه، رفتارهای بزهکارانه، رفتارهای پرخاشگرانه، مشکلات برونی شده و مشکلات رفتاری کل، به‌طور معینی با مدت‌زمان تماشای تلویزیون همبستگی دارند. این اختلالات هیجانی در مطالعات ملین [۲۰۰۲] نیز همبستگی معناداری با مدت‌زمان تماشای تلویزیون داشته‌اند.

نتایج مطالعه ماندی و همکاران [۲۰۱۶] نشان داد که استفاده از رسانه‌های الکترونیکی با مشکلات عاطفی و رفتاری بعد از دوران کودکی همراه است. او همچنین نشان داد در پسران به ازای هر ساعت اضافی استفاده از بازی‌های ویدیویی احتمال ۱/۰۷ برابر بیشتر نزدیک شدن به مرز اختلالات و مشکلات عاطفی و رفتاری وجود دارد و به ازای هر ۲ ساعت اضافی استفاده از بازی‌های ویدیویی این احتمال به ۲/۵۸ برابر می‌رسد. هر ساعت تماشای تلویزیون در پسران احتمال ۱/۴ برابر بیشتر نزدیک شدن به مرز مشکلات بیش‌فعالی و مشکلات توجهی همراه بود و با هر ۲ ساعت اضافی تماشای تلویزیون این احتمال بیشتر می‌شود. بین مشکلات رفتاری با میزان استفاده از کامپیوتر هیچ ارتباطی یافت نشد.

در یک مطالعه مقطعی که جلیل‌القدر و همکارانش بین سال‌های ۱۳۹۲ تا ۹۳ بر روی ۶۵۳ دانش‌آموز ۱۴ تا ۱۷ ساله شهر قزوین با موضوع ارتباط اختلالات خواب با تماشای تلویزیون، ماهواره و استفاده از بازی‌های رایانه‌ای، انجام دادند، به‌طور خلاصه به این نتایج دست یافتند که ۴۷/۵ درصد از دانش‌آموزان در طول شبانه‌روز بیشتر از دو ساعت تلویزیون تماشا می‌کردند. بیشترین اختلالات خواب در دانش‌آموزان دبیرستانی بیدار شدن از خواب، خواب‌آلودگی روزانه و... گزارش شد که این اختلالات با مدت تماشای تلویزیون و ماهواره و بازی‌های الکترونیک در دانش‌آموزان، ارتباط معنادار نشان دادند [جلیل‌القدر و همکاران، ۱۳۹۶].

نتایج تحقیق منسوری در سال ۱۳۹۱ با موضوع کارکرد بازی‌های رایانه‌ای بر رفتار نوجوانان شهر تهران، نشان داد که بین میزان سازگاری، تعامل و رابطه با خانواده، خشونت، اضطراب و تمرکز در دانش‌آموزانی که بیشتر از بازی‌های رایانه‌ای استفاده می‌کنند با سایر دانش‌آموزان که از بازی‌های الکترونیک استفاده نمی‌کنند، تفاوت معنادار وجود دارد. تحقیقات فتحی [۱۳۹۴] و همکاران در شهر تهران با عنوان سواد رسانه‌ای والدین و مصرف برنامه‌های تلویزیونی کودکان نتایج زیر را نشان داده است:

۹۵ درصد از والدین موردبررسی اذعان کرده‌اند که کودکان ۵ تا ۱۰ ساله‌شان بیننده‌ی برنامه‌های سیما هستند. همچنین ۸۰ درصد از کودکانشان به تماشای فیلم‌های خانگی (dvd, vcd و...)، ۷۱ درصد به بازی‌های کامپیوتری (تبلت، کامپیوتر و...) و ۲۶ درصد با استفاده از اینترنت و کامپیوتر می‌پردازند.

چند پژوهش بالا را می‌توان در دسته اول پژوهش‌ها قرار داد چرا که هرکدام از آن‌ها به‌نوعی به نقش و ارتباط رسانه‌های الکترونیکی و میزان و نحوه‌ی استفاده از آن‌ها، با مشکلات رفتاری و سلامتی در کودکان اشاره دارند و گویای حقیقت آشکار تأثیر رسانه‌های الکترونیکی بر رفتار مخاطبین خود می‌باشند.

نیکن و همکاران^۱ [۲۰۱۵] در پژوهش خود نشان دادند که سواد رسانه‌ای، تحصیلات و میانجیگری والدین به‌طور قابل‌توجهی با نحوه استفاده کودکان ۱ تا ۶ ساله از رسانه‌های الکترونیک، مرتبط است. آن‌ها گزارش دادند که اغلب والدین با تحصیلات پایین کودکانشان دارای صفحه‌نمایش الکترونیکی در اتاق خواب خود هستند و فرزندانشان زمان بیشتری را در تماشای تلویزیون و استفاده از کامپیوتر صرف می‌کنند.

در پژوهشی که توسط رایان برول و دیگران^۱ [۲۰۱۳] زیر نظر سازمان بهداشت عمومی کانادا^۲ انجام شد کاهش معنی‌داری در مصرف رسانه‌های کودکان بین زمان ۶ ماهه جلسات آموزشی سواد رسانه‌ای برای والدین، گزارش شده است. نتایج شواهد اولیه نشان می‌دهد که حتی یک کارگاه آموزشی کوتاه برای والدین می‌تواند رفتارهای والدین را در این جهت در نظر بگیرد و بر راهبردهای نظارتی آن‌ها تأثیر بگذارد.

جوادی و اقبالی [۱۳۸۶] در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که ۷۰٪ والدین برای نظارت بر نحوه استفاده فرزندان‌شان از تلویزیون از روش نظارت فعال استفاده می‌کنند و ۶۸٪ والدین بر محتوای برنامه‌های مورد استفاده فرزندان‌شان در رسانه‌های مختلف تصویری، در حد زیاد و خیلی زیاد نظارت دارند.

در پژوهش فتحی و همکارانش همچنین نشان داده شد بین الگوی تماشای تلویزیون کودکان از نظر مدت تماشا و سواد رسانه‌ای والدین رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. بین سواد رسانه‌ای والدین و سطح تحصیلات آن‌ها نیز رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد و بین سواد رسانه‌ای والدین و پایگاه اقتصادی-اجتماعی والدین رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد [فتحی و همکاران، ۱۳۹۴].

یافته‌های پژوهش عیدی زاده [۱۳۹۲] با موضوع سواد رسانه‌ای والدین و انتخاب بازی‌های رایانه‌ای، نشان داد که بین سطح تحصیلات، سن، سواد رسانه‌ای والدین گزینش آن‌ها و استفاده از بازی‌های الکترونیکی در فرزندان‌شان ارتباط وجود دارد.

این پژوهش‌ها نیز گویای این موضوع هستند که سواد رسانه‌ای و شیوه‌های نظارتی والدین و مراقبین کودک و نوجوان می‌تواند بر نحوه و میزان استفاده آن‌ها از رسانه‌های الکترونیکی و فاکتورهای رفتاری و مشکلات رفتاری در آن‌ها مؤثر باشد. پس می‌توان گفت که محیط خانواده و روش‌های مداخله والدین در میزان تماشا و استفاده از انواع رسانه‌های تصویری که از سوی کودکان هر روز در حال گسترش است، نقش بسزایی دارد. توجه به موضوع مداخله والدین در تماشای تلویزیون و سایر رسانه‌ها هنگامی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که مشاهده می‌شود بخش زیادی از اوقاتی را که کودکان و نوجوانان باید صرف آموختن یا سایر فعالیت‌ها کنند، به بازی یا استفاده از انواع رسانه‌ها اختصاص می‌دهند.

1. Ryan Broll, Claire V. Crooks, Shanna Burns, Ray Hughes, and Peter G. Jaffe
2. Public Health Agency of Canada

روش پژوهش

این پژوهش از نوع مطالعات توصیفی و در دسته تحقیقات همبستگی قرار دارد. جامعه پژوهش کلیه مادران کودکان ۴ تا ۶ سال شهر مجن می‌باشد که از بین آن‌ها تعداد ۸۷ نفر به‌صورت تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند.

این تعداد با استفاده از فرمول کوکران و با در نظرگیری ضریب اطمینان ۹۵ درصدی و توان آزمون ۸۰ درصدی و همچنین در نظرگیری رابطه‌ی حداقلی ۰/۳ بین سواد رسانه و مشکلات رفتاری و میزان استفاده‌ی رسانه‌ای به دست آمد و این حجم از نمونه به نسبت سن و جنسیت کودکان، به‌صورت تصادفی خوشه‌ای از بین مراکز پیش‌دبستانی و مهدهای کودک و پایگاه‌های محلی و کارگاه‌های آموزش خانواده انتخاب شدند.

جدول ۱: وضعیت جمعیت شناختی نمونه پژوهش

جنسیت	فراوانی	درصد
پسر	۴۸	۲.۵۵
دختر	۳۹	۸.۴۴
جمع	۸۷	۱۰۰

جهت جمع‌آوری داده‌ها از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شد. بعد از مراجعه به کتابخانه‌های عمومی و سایت‌های تحقیقاتی داخلی مانند ایران داک، پرتال علوم انسانی، سیلوپیکا و... و سایت‌های خارجی و پایان‌نامه‌های معتبر دانشگاه‌ها، گردآوری مقالات مرتبط در بازه زمانی سال‌های ۸۸ تا ۹۸ و اطلاعات جامع در خصوص موضوع مورد پژوهش، صورت گرفته و در بخش‌های مختلف از آن‌ها استفاده شد.

ابزارهای پژوهش و روایی و پایایی

در پژوهش حاضر از دو ابزار برای گردآوری داده‌ها (پرسشنامه سنجش سواد رسانه‌ای و سیاهه رفتاری کودک از نظام سنجش مبتنی بر تجربه آخنباخ^۱ [۲۰۰۱] ASEBA) استفاده شده است. همچنین برای دستیابی به میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیک در کودکان از چند سؤال کلیدی برگرفته شده از پرسشنامه میزان استفاده از رسانه‌های

الکترونیک اصغری و کریم زاده [۱۳۹۶] که به صورت چندگزینه‌ای می‌باشد، استفاده شده است؛ و این چند سؤال به همراه دو ابزار استاندارد معرفی شده، توسط مادران پرشدند.

۱- نظام سنجش مبتنی بر تجربه آخنباخ (ASEBA)

برای اندازه‌گیری اختلال‌های رفتاری، از نظام سنجش مبتنی بر تجربه آخنباخ [۲۰۰۱] استفاده می‌شود. نظام سنجش مبتنی بر تجربه آخنباخ [کیامنش و محمداسماعیل، ۱۳۸۷] مجموعه‌ای از فرم‌ها برای سنجش شایستگی‌ها و کارکردهای انطباقی است.

فهرست رفتاری کودک یکی از شاخص‌ترین ابزارهای سنجش و تشخیص اختلال‌های کودکی به شمار می‌رود که روایی و اعتبار آن در پژوهش‌های مختلف [دولان و رنی^۱، ۲۰۰۷؛ یانگستروم، یانگستروم و استار^۲، ۲۰۰۵] مطلوب ارزیابی شده است. در هنجاریابی این آزمون در جمعیت ایرانی، همسانی درونی کلیه مقیاس‌های فرم‌های مربی و والد با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ و همچنین اعتبار آزمون با استفاده از باز آزمون در فاصله ۱۵ روز بر روی ۱۸۰۰ نفر از والدین و مربیان، موردبررسی قرار گرفت [کیامنش و محمداسماعیل، ۱۳۸۷] همسانی درونی فرم والد در دامنه از ۰/۵۳ تا ۰/۸۱ برآورد شد اعتبار بازآزمایی آن نیز در فرم والد در دامنه‌ای از ۰/۶۵ تا ۰/۸۷ گزارش شده است [همان].

۲- پرسشنامه میزان استفاده از تلویزیون و بازی‌های الکترونیکی

این پرسشنامه با روش دلفی (با استفاده از نظر متخصصان) توسط اصغری و کریم زاده در سال ۹۶ ساخته شده است و شامل چندین سؤال کلیدی از والدین راجع به تعداد ساعات استفاده کودکان از انواع رسانه‌های الکترونیکی می‌باشد. روایی محتوایی سؤالات این پرسشنامه قبل از استفاده، توسط ۱۰ نفر از اساتید صاحب‌نظر در حوزه روانشناسی کودک تأیید شد. پایایی این آزمون در سؤالات نگرش سنجش با روش آلفای کرونباخ در کل پرسشنامه برابر با ۰/۷۸ به دست آمد [اصغری و همکاران ۲۰۱۷].

۳- پرسشنامه سنجش سواد رسانه‌ای (MLT-35)

این پرسشنامه در سال ۹۴ توسط قربانی و همکاران بر روی نمونه ۶۶۲ نفری جوانان شهر تهران ساخته و هنجاریابی شده است. ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از مؤلفه‌ها به ترتیب: ۰/۸۰، ۰/۷۰ و ۰/۶۶ و برای کل گویه‌ها ۰/۸۴ برآورد شده است. همچنین روایی این

1. Dolan. & Rennie

2. Youngstrom, E. , Youngstrom, J. K. , & Starr

آزمون نیز با استفاده از روایی سازه (همگرا، واگرا و تحلیل عاملی) به صورت مطلوب گزارش شده است. به عنوان نمونه نتایج تحلیل عاملی اکتشافی در شاخص کفایت نمونه برداری (KMO) برابر ۰/۸۳۲ و نتیجه آزمون کرویت بارتلت^۱ برابر با ۴۵۷۶/۷۲۵ گزارش شده است [قربانی و همکاران ۱۳۹۴].

روش اجرا

پس از تعیین حجم نمونه، مراکز پیش دبستان که کودکان ۴ تا ۶ سال را تحت پوشش خود دارند، به شیوه‌ی تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند و پس از ارسال دعوت‌نامه به مادران گروه نمونه و تجمع آن‌ها در یک مکان، پرسشنامه‌ها طی فاصله‌های زمانی معین در اختیار آن‌ها قرار گرفت؛ و سپس داده‌ها در جداول توصیفی برای تفسیر و تجزیه و تحلیل جای گذاری شدند.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها:

در این پژوهش، برای توصیف داده‌ها از ترسیم جداول و تعیین میانگین و انحراف استاندارد داده‌ها استفاده شده است و برای تحلیل داده‌ها نیز از ضرایب همبستگی بین متغیرها و آزمون t مستقل برای تفاوت میانگین‌های دو گروه (دختر و پسر) استفاده شده است. برای انجام این کار از نرم‌افزار spss نسخه ۲۲ استفاده گردیده است.

یافته‌های پژوهش

جدول ۲: توزیع جنسیت کودکان گروه نمونه

جنسیت	فراوانی	درصد
پسر	۴۸	۲.۵۵
دختر	۳۹	۸.۴۴
جمع	۸۷	۰.۱۰۰

با توجه به یافته‌های جدول فوق مشخص می‌شود که ۴۸ نفر از مادران گروه نمونه فرزند پسر و ۳۹ نفر از آن‌ها دختر ۴ تا ۶ سال دارند.

1. Bartlett test of sphericity

جدول ۳: توزیع سطح تحصیلات مادران

مقطع تحصیلی	فراوانی	درصد
ابتدایی	11	12.6
راهنمایی	23	26.4
دبیرستان	37	42.5
دیپلم و پیش دانشگاهی	16	18.4
جمع	87	100.0

با توجه به شواهد به دست آمده گزارش می شود، میانگین تحصیلات مادران در دو سطح دبیرستان و راهنمایی می باشد.

جدول ۴: توزیع فراوانی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	میان	انحراف معیار	واریانس	نمره کل	مجموع داده ها
مشکلات رفتاری	۲۲.۴۹	۰.۴۸	۵۹.۲۲	۳۳.۵۱۰	۱۰۰	۸۵
سواد رسانه ای	۴۳.۷۵	۰.۷۵ ۲۰	۴۳.۱۳	۳۶.۱۸۰	۱۴۰	۸۷

با توجه به یافته های توصیفی حاصل شده، میانگین مشکلات رفتاری در کودکان و سواد رسانه ای مادران به ترتیب ۴۹، ۷۵ از نمره کل ۱۰۰ و ۱۴۰ می باشد. در این قسمت، توزیع فراوانی میزان استفاده از رسانه های الکترونیکی در کودکان گروه نمونه در قالب ۶ شاخص آورده می شود.

جدول ۵: توزیع فراوانی میزان استفاده کودکان از رسانه‌ها

درجه	اصلاً	کمتر از ۲ ساعت		۴-۶ ساعت		بیشتر از ۶ ساعت		مجموع
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
شاخص‌های میزان استفاده از رسانه‌ها	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
میزان بازی‌های الکترونیکی	۵۱	۵۸/۶	۲۹	۳۳/۳	۷	۸	-----	۸۷
استفاده از رایانه	۷۰	۸۰/۵	۱۵	۱۷/۲	۲	۲/۳	-----	۸۷
بازی با گیم	۷۶	۸۷/۴	۸	۹/۲	۲	۲/۳	۱/۱	۸۷
استفاده از تبلت	۴۸	۵۵/۲	۳۴	۳۹/۱	۴	۴/۶	۱/۱	۸۷
استفاده از موبایل	۳۴	۳۹/۱	۴۵	۵۱/۷	۸	۹/۲	-----	۸۷
تماشای تلویزیون	-----	-----	۳۳	۳۷/۹	۳۵	۴۰/۲	۱۱	۸۷

با توجه به یافته‌های توصیفی به‌دست‌آمده در جدول بالا، ۳۳ درصد کودکان کمتر از دوساعت (بین ۱ دقیقه تا ۲ ساعت) سرگرم بازی‌های الکترونیکی می‌شوند. همچنین ۱۷ درصد به استفاده از رایانه شخصی، ۹ درصد به بازی با گیم، حدود ۴۰ درصد به استفاده از تبلت، حدود ۵۲ درصد به استفاده از تلفن همراه (موبایل)، به همین میزان (کمتر از دو ساعت) سرگرم و مشغول می‌باشند.

لازم به ذکر است با توجه با گزارش‌های به‌دست‌آمده، حدود ۵۹ درصد از کودکان از بازی‌های الکترونیکی، ۸۰ درصد از رایانه، ۸۷ درصد از گیم، ۵۵ درصد از تبلت اصلاً استفاده نمی‌کنند.

بیشترین میزان استفاده مربوط به تماشای تلویزیون در کودکان است. حدود ۴۰ درصد از کودکان بین ۴ تا ۶ ساعت به تماشای تلویزیون مشغول می‌شوند. حدود ۱۳ درصد بین ۴ تا ۶ ساعت و حدود ۹ درصد نیز بیشتر از ۶ ساعت به تماشای تلویزیون می‌پردازند. میزان بازی کودک با افراد خانواده را که به‌عنوان یک شاخص معکوس می‌توان در نظر گرفت را می‌توان با توجه به یافته‌ها، این‌گونه گزارش نمود که حدود ۷۹ درصد از کودکان کمتر از دو ساعت با افراد خانواده بازی می‌کنند و ۱۹ درصد از آن‌ها نیز بین ۲ تا ۴ ساعت با افراد خانواده خود بازی می‌کنند.

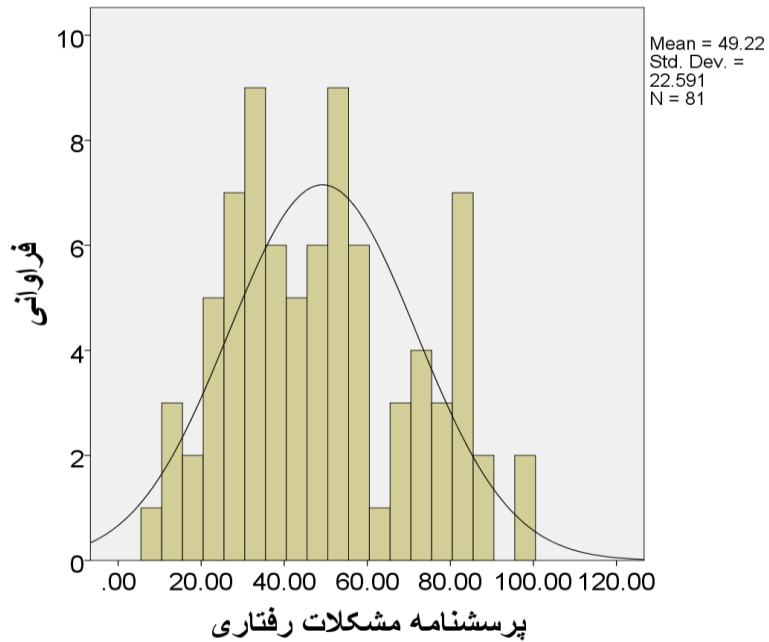
بررسی نرمال بودن داده‌ها

در این قسمت ابتدا توزیعی از نرمال بودن داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها در قالب جدول و نمودار با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف^۱ ارائه می‌شود. سپس به تجزیه و تحلیل فرضیات و سؤالات تحقیق پرداخته می‌شود.

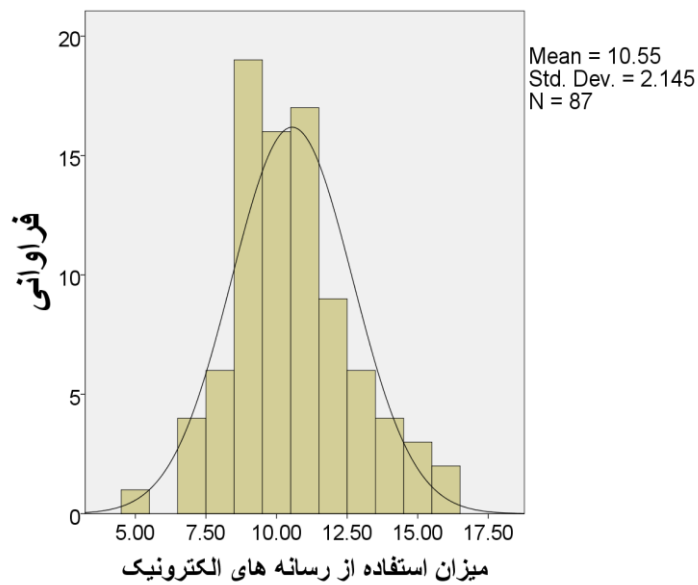
جدول ۶: توزیع نرمال بودن داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها

کولموگروف-اسمیرنوف			متغیر
سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار آزمون	
.000	81	.152	مشکلات رفتاری
.200	81	.085	سواد رسانه‌ای
.200	81	.086	میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی

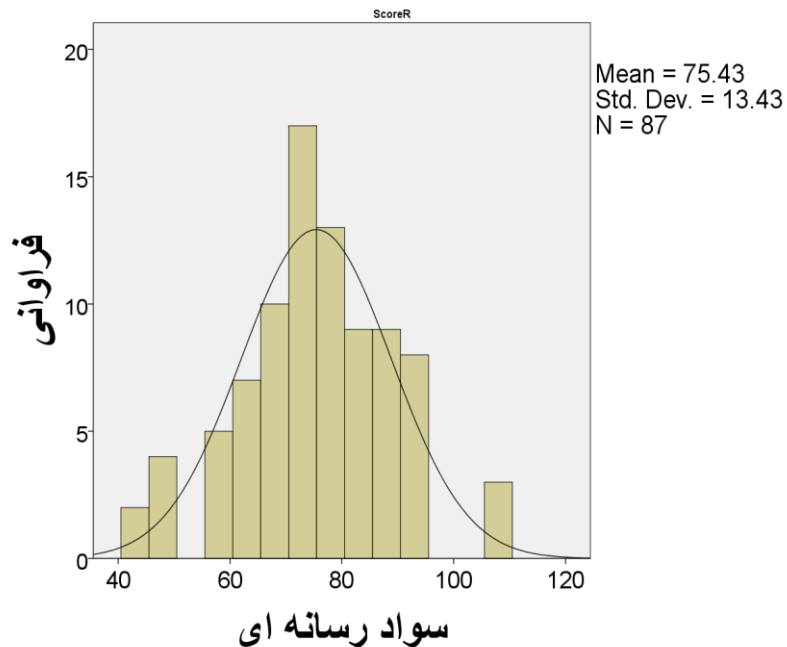
شکل ۱: نمودار هیستوگرام توزیع نرمال متغیر مشکلات رفتاری

شکل ۲: نمودار هیستوگرام متغیر میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی

شکل ۳: نمودار هیستوگرام متغیر سواد رسانه‌ای

با توجه به توزیع نرمال بودن داده‌ها، مشخص می‌شود که داده‌های حاصل از دو پرسشنامه میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی و سواد رسانه‌ای از توزیع نرمال برخوردارند ولی داده‌های پرسشنامه مشکلات رفتاری، با توجه به سطح معناداری کمتر از 0.05 ($p < 0.05$) از توزیع نرمال برخوردار نیست.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول: بین مشکلات رفتاری کودکان ۴ تا ۶ سال و سواد رسانه‌ای مادران رابطه وجود دارد.

جدول ۷: همبستگی بین سواد رسانه‌ای مادران و مشکلات رفتاری کودکان

سواد رسانه‌ای	ابعاد مشکلات رفتاری	
-.۰۷۷	ضریب همبستگی	درونی سازی شده - به لحاظ عاطفی / واکنشی
.۴۷۸	سطح معناداری	
-.۰۲۲	ضریب همبستگی	درونی سازی شده - اضطراب و افسردگی
.۸۳۷	سطح معناداری	
-.۰۶۰	ضریب همبستگی	درونی سازی شده - شکایات جسمانی
.۵۷۸	سطح معناداری	
-.۰۷۲	ضریب همبستگی	درونی سازی شده - گوشه‌گیری
.۵۰۹	سطح معناداری	
-.۰۳۷	ضریب همبستگی	درونی سازی شده - مشکلات خواب
.۷۳۰	سطح معناداری	
-.۰۸۴	ضریب همبستگی	برونی سازی شده - مشکلات توجه
.۴۳۷	سطح معناداری	
-.۱۳۷	ضریب همبستگی	برونی سازی شده - رفتار پرخاشگرانه
.۲۰۶	سطح معناداری	
-.۰۴۸	ضریب همبستگی	سایر مشکلات
.۶۵۹	سطح معناداری	

با توجه به یافته‌های به‌دست‌آمده، نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد بین هیچ یک از ابعاد مشکلات رفتاری در کودکان با سواد رسانه‌ای مادران ارتباط معناداری یافت نشد ($p > 0/05$)؛ بنابراین فرض صفر تأیید می‌شود.

فرضیه دوم: بین مشکلات رفتاری کودکان و میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی رابطه وجود دارد.

جدول ۸: همبستگی بین مشکلات رفتاری و میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان

شاخص‌های استفاده از رسانه ابعاد مشکلات رفتاری	میزان بازی‌های الکترونیکی	استفاده از رایانه	بازی با گیم	استفاده از تبلت	سرگرم شدن با موبایل	تماشای تلویزیون
درونی سازی شده -	ضریب همبستگی	۰۰۳ -	۰۸۰	۱۶۷	۰۳۲ -	۱۱۴
به لحاظ عاطفی / واکنشی	سطح معناداری	۹۷۷	۴۶۰	۱۲۱	۷۶۶	۲۹۵
درونی سازی شده -	ضریب همبستگی	۰۶۶	۱۲۶ -	۱۷۹	۰۳۲	۱۱۳
اضطراب و افسردگی	سطح معناداری	۵۴۵	۲۴۴	۰۹۷	۷۶۷	۲۹۸
درونی سازی شده -	ضریب همبستگی	۰۳۴ -	۱۸۷ -	۰۱۸ -	۰۴۰ -	۰۶۴ -
شکایات جسمانی	سطح معناداری	۰۲۹	۰۸۳	۸۷۰	۷۱۴	۵۵۵
درونی سازی شده -	ضریب همبستگی	۱۳۶	۰۸۰	۲۲۹	۰۲۷	۱۱۳
گوشه‌گیری	سطح معناداری	۲۱۰	۴۶۰	۰۳۳	۸۰۷	۲۹۶
درونی سازی شده -	ضریب همبستگی	۱۹۵	۰۰۷	۰۶۰	۰۹۴	۲۷۶
مشکلات خواب	سطح معناداری	۰۷۱	۹۴۸	۵۸۰	۳۸۵	۰۱۰
مشکلات درونی سازی شده (کلی)	ضریب همبستگی	۰۸۸	۰۰۹	۲۰۴	۰۳۴	۱۷۲
	سطح معناداری	۴۲۰	۹۳۵	۰۵۸	۷۵۳	۱۲۲
برونی سازی شده -	ضریب همبستگی	۱۲۳	۰۰۲ -	۲۳۷	۰۱۳۲ -	۰۵۰
مشکلات توجه	سطح معناداری	۲۵۶	۹۸۴	۰۲۷	۲۲۲	۶۴۵
برونی سازی شده -	ضریب همبستگی	۰۰۲	۰۲۵ -	۲۵۵	۰۱۴۵ -	۰۸۱
رفتار پرخاشگرانه	سطح معناداری	۹۸۷	۸۱۶	۰۱۷	۱۷۹	۴۵۵
سایر مشکلات	ضریب همبستگی	۰۶۲ -	۰۱۵	۱۷۵	۰۱۲۴ -	۰۹۹
	سطح معناداری	۵۶۶	۸۹۳	۱۰۵	۲۵۱	۳۶۱
مشکلات برونی سازی شده (کلی)	ضریب همبستگی	۰۲۳ -	۰۰۲ -	۲۴۷	۰۱۷۲ -	۰۸۲
	سطح معناداری	۸۳۰	۹۸۳	۰۲۱	۱۱۲	۴۵۱

با توجه به جدول بالا نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن^۱ نشان می‌دهد که بین شکایات جسمانی در بعد مشکلات درونی سازی شده با میزان استفاده از بازی‌های الکترونیکی، بین گوشه‌گیری، مشکلات توجه، رفتار پرخاشگرانه و مشکلات برونی‌سازی شده‌ی کلی با میزان بازی با گیم، بین مشکلات خواب در کودکان و میزان سرگرم شدن به موبایل در کودکان ارتباط مثبت وجود دارد همچنین بین مشکلات توجه، سایر مشکلات و مشکلات برونی‌سازی شده به صورت کلی با میزان بازی که کودک با افراد خانواده دارد، ارتباط منفی وجود دارد؛ یعنی با افزایش تعداد ساعات بازی کودک با افراد خانواده مشکلات برونی‌سازی شده در کودک کاهش پیدا می‌کند؛ بنابراین فرض صفر در این فرضیه تأیید نمی‌شود ($p < 0/05$).

فرضیه سوم: بین میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان ۴ تا ۶ سال با سواد رسانه‌ای مادران رابطه وجود دارد.

جدول ۹: همبستگی بین میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی و سواد رسانه‌ای مادران

نمره کلی سواد رسانه‌ای	ضریب همبستگی و سطح معناداری	سؤالات کلیدی میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی
.۳۰۲	ضریب همبستگی	بازی الکترونیکی
.۰۰۵	سطح معناداری	
-.۱۳۹	ضریب همبستگی	بازی با رایانه
.۲۰۰	سطح معناداری	
-.۰۶۰	ضریب همبستگی	بازی با گیم
.۵۸۱	سطح معناداری	
.۱۴۱	ضریب همبستگی	بازی با تبلت
.۱۹۳	سطح معناداری	
-.۰۲۵	ضریب همبستگی	بازی با موبایل
.۸۲۱	سطح معناداری	
-.۰۶۸	ضریب همبستگی	تماشای تلویزیون
.۵۳۲	سطح معناداری	

نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین سواد رسانه‌ای مادران و میزان استفاده از بازی‌های الکترونیکی همبستگی منفی وجود دارد و همچنین بین سواد رسانه‌ای مادر و میزان بازی کودک با خانواده و رفتن به پارک‌ها نیز همبستگی مثبت وجود دارد، به این معنا که با افزایش سواد رسانه‌ای مادران، میزان استفاده از بازی‌های الکترونیکی در کودک کاهش و میزان زمانی را که کودک با افراد خانواده بازی می‌کند، افزایش می‌یابد؛ بنابراین فرض صفر تأیید نمی‌شود ($p < 0/05$)

سؤالات پژوهش

(۱) آیا مشکلات رفتاری کودکان ۴ تا ۶ سال با سطح تحصیلات مادران آن‌ها ارتباط دارد؟

جدول ۱۰: همبستگی بین مشکلات رفتاری کودکان و سطح تحصیلات مادران

سطح تحصیلات	ضریب همبستگی و سطح معناداری	ابعاد مشکلات رفتاری
-۱.۸۸	ضریب همبستگی	درونی سازی شده- به لحاظ عاطفی /واکنشی
.۰۸۲	سطح معناداری	
-۱.۵۸	ضریب همبستگی	درونی سازی شده- اضطراب و افسردگی
.۱۴۴	سطح معناداری	
-۰.۴۵	ضریب همبستگی	درونی سازی شده- شکایات جسمانی
.۶۸۲	سطح معناداری	
-۱.۱۳	ضریب همبستگی	درونی سازی شده- گوشه‌گیری
.۲۹۹	سطح معناداری	
-۱.۴۲	ضریب همبستگی	درونی سازی شده- مشکلات خواب
.۱۹۰	سطح معناداری	
-۰.۳۱۹	ضریب همبستگی	برونی سازی شده- مشکلات توجه
.۰۰۳	سطح معناداری	
-۱.۳۳	ضریب همبستگی	برونی سازی شده- رفتار پر خاشگرانه
.۲۱۹	سطح معناداری	
-۰.۲۰۸	ضریب همبستگی	سایر مشکلات
.۰۵۴	سطح معناداری	

نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن در جدول بالا نشان می‌دهد، بین تحصیلات مادر با مشکلات توجه در کودکان، همبستگی منفی وجود دارد یعنی با افزایش سطح تحصیلات مادر، مشکلات توجهی در کودک کاهش می‌یابد ($p < 0/05$). در سایر ابعاد مشکلات رفتاری ارتباطی با سطح تحصیلات مادران یافت نشد.

۲) آیا میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان ۴ تا ۶ سال با سطح تحصیلات مادران آن‌ها ارتباط دارد؟

جدول ۱۱: همبستگی بین میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان و تحصیلات مادران

سطح تحصیلات	ضریب همبستگی و سطح معناداری	سؤالات کلیدی میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی
.۱۵۵	ضریب همبستگی	بازی الکترونیکی
.۱۵۳	سطح معناداری	
-.۱۳۳	ضریب همبستگی	بازی با رایانه
.۲۱۹	سطح معناداری	
-۱۰۷	ضریب همبستگی	بازی با گیم
.۳۲۳	سطح معناداری	
.۱۵۷	ضریب همبستگی	بازی با تبلت
.۱۴۸	سطح معناداری	
-.۰۳۱	ضریب همبستگی	بازی با موبایل
.۷۷۴	سطح معناداری	
.۰۴۷	ضریب همبستگی	تماشای تلویزیون
.۶۶۵	سطح معناداری	

با توجه به نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن، هیچ همبستگی معناداری بین میزان استفاده از رسانه‌های مختلف در کودکان با سطح تحصیلات مادران یافت نشد.

۳- آیا در میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی بین دو گروه کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال تفاوتی وجود دارد؟

جدول ۱۲: مقایسه میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در دو گروه دختر و پسر

جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	مقدار آزمون T	مقدار احتمال
پسر	۴۸	۱۰/۶۹	۲/۲۸	۸۵	۰/۶۵۳	۰/۵۱۶
دختر	۳۹	۱۰/۳۸	۱/۹۸			

با توجه به مقدار احتمال به دست آمده از آزمون t مستقل، نتیجه می‌شود که بین متوسط استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در دختران و پسران تفاوت معناداری وجود ندارد (p-value > 0/05).

۴- آیا بین دو گروه کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال تفاوتی در مشکلات رفتاری وجود دارد؟

جدول ۱۳: مقایسه مشکلات رفتاری در دو گروه دختر و پسر

ابعاد مشکلات رفتاری	جنسیت	تعداد	میانگین	درجه آزادی	مقدار آزمون	مقدار احتمال
برونی سازی شده	پسر	۴۸	۴۴/۱۱	۸۵	۹۳۰/۵۰	۰/۹۳۶
	دختر	۳۹	۴۳/۸۶			
درونی سازی شده	پسر	۴۸	۳۸/۷۵	۸۵	۶۸۰/۰۰	۰/۰۴۸
	دختر	۳۹	۴۸/۰۰			

برای مقایسه میانگین مشکلات رفتاری دو گروه دختر و پسر از آزمون ناپارمتری من-ویتنی استفاده شده است (به دلیل نرمال نبودن توزیع داده‌های به دست آمده از پرسشنامه) با توجه به مقدار احتمال به دست آمده از این آزمون بین مشکلات درونی سازی شده در دو گروه دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد؛ یعنی میانگین مشکلات درونی سازی در دختران از پسران بیشتر است (p-value < 0/05).

بحث و نتیجه‌گیری

فرضیات پژوهش

فرضیه اول: بین سواد رسانه‌ای مادران و مشکلات رفتاری کودکان ۴ تا ۶ سال رابطه وجود دارد.

یافته‌های پژوهش نشان داد که بین هیچ‌یک از ابعاد مشکلات رفتاری در کودکان با سواد رسانه‌ای مادران ارتباط معناداری وجود ندارد. به‌عنوان دلایل احتمالی رد فرضیه ناهمگن بودن جامعه مورد مطالعه از نظر برخی ویژگی‌ها و فاکتورها بود که سواد رسانه‌ای "متوسط" والدین بخوبی نتوانست تبیین‌کننده برای مشکلات رفتاری کودکان باشد. محیط، شیوه پدری و مادری و خلق‌وخوی کودک، می‌توانند به عوامل رشد مشکلات اجتماعی، عاطفی و رفتاری کمک کنند؛ اما سواد رسانه‌ای والدین به‌خوبی نمی‌تواند به‌عنوان یک عامل بازدارنده کافی برای رشد مشکلات رفتاری در کودکان باشد بنابراین به دلیل اینکه دامنه این مشکلات بسیار زیاد است و عوامل زیادی در شیوع آن می‌تواند دخیل باشد، فاکتور واسطه‌ای مانند سواد رسانه‌ای مادر، به‌تنهایی نمی‌تواند به‌عنوان یک کاهنده یا فزاینده در رشد این مشکلات خصوصاً در کودکان کم سن و سال عمل کند و باتوجه به گسترده بودن حیطه سواد رسانه‌ای و پیچیدگی آن و عدم آگاهی و آموزش هرچند به‌صورت مقدماتی مادران جامعه مورد مطالعه، بررسی و تحلیل نتایج دشوارتر از جامعه‌ای است که در آن افراد با فاکتورهای مرتبط در این زمینه پرسشنامه و طرح پژوهشی آشنایی دارند.

یافته‌های به‌دست‌آمده با پژوهش لئو و همکارانش که بر روی گروهی از والدین و نوجوانانشان در سنگاپور صورت گرفته بود، همخوانی ندارد. پژوهش لئو و همکارانش گزارش کرد که نظارت و آگاهی والدین می‌تواند تا حدودی تأثیرات منفی مانند خشونت را در برخی از رسانه‌ها در فرزندان کاهش دهد.

فرضیه دوم: بین میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی و مشکلات رفتاری در کودکان رابطه وجود دارد.

با توجه به یافته‌های به‌دست‌آمده، بین شکایات جسمانی در بعد مشکلات درونی سازی شده با میزان استفاده از بازی‌های الکترونیکی، بین گوشه‌گیری، مشکلات توجه، رفتار پرخاشگرانه و مشکلات برونی‌سازی شده‌ی کلی با میزان بازی با گیم و بین مشکلات خواب با بازی با موبایل در کودکان ارتباط مثبت وجود دارد؛ یعنی با افزایش بازی‌های الکترونیکی در کودک، شکایات جسمانی و با افزایش بازی با گیم، مشکلات گوشه‌گیری،

توجه، پرخاشگری و مشکلات برونی‌سازی شده‌ی کلی در کودکان بیشتر می‌شود. همچنین با افزایش بازی با موبایل مشکلات خواب در آن‌ها نیز افزایش پیدا می‌کند. از طرفی بین مشکلات توجه، سایر مشکلات و مشکلات برونی‌سازی شده کلی با میزان بازی که کودک با افراد خانواده دارد، ارتباط منفی وجود دارد؛ یعنی با افزایش تعداد ساعات بازی کودک با افراد خانواده این مشکلات در کودک کاهش پیدا می‌کند.

از دلایل احتمالی که می‌توان عنوان کرد این است که علی‌رغم تمام مزایای بازی، در مورد بازی‌های رایانه‌ای و گیم‌ها چنین به نظر می‌رسد که فقط برخی از آن‌ها آموزش‌دهنده‌ی مطالب مفید هستند. بسیاری از محققان بر این باورند که در اکثر بازی‌های کامپیوتری و ویدیویی، یادگیری پرخاشگری و به تبع آن انزوای موهوب است [گنجی و همکاران، ۱۳۹۱]. همان‌طور که آزمایش‌های بندرو نشان داد که پرخاشگری کاملاً جنبه‌ی تقلیدی دارد بنابراین کودکان با در معرض قرار گرفتن پرخاشگری رسانه‌ها، پرخاشگری را می‌آموزند. زمانی که صحبت از گوشه‌گیری و انزوا می‌شود، مهم است که تأثیر رسانه‌های اجتماعی و استفاده از فناوری‌ها را بر روی کودکان در نظر گرفت. کودکان با سرگرم شدن به بازی‌های الکترونیک مانند گیم، به مرور از جمع فاصله می‌گیرند و غرق در این بازی‌ها می‌شوند و دیگر نمی‌توانند شیوه ارتباط با دیگران، خصوصاً همسالان را فرا گیرند، لذا گوشه‌گیری را اتخاذ می‌کنند. به گزارش مشاور روانشناس بالینی کودکان، در صفحه خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، استفاده زیاد از تبلت، موبایل و تلویزیون، در نزد بچه‌ها عامل کاهش هوش آنان است و همچنین استفاده از این وسایل موجب خواهد شد تا کودکان اطلاعات را یک‌طرفه دریافت کنند و بدین‌وسیله ارتباط کلامی و ابراز علاقه و دوست داشتن‌ها در بین کودکان افت کرده و نمی‌توانند با دیگر همکلاسی‌ها ارتباط مناسب برقرار کنند.

در مورد اختلالات خواب در کودکان و کار با موبایل تحقیقات زیادی صورت گرفته است که برخی از آن‌ها از دیدگاه پزشکی نیز به این مورد توجه کرده و آن را مهم دانسته‌اند؛ که از این موارد می‌توان به علل زیستی و فیزیولوژیک در ارتباط بین بازی با موبایل و مشکلات خواب مانند نور صفحه نمایشگر و تأثیرات آن بر شبکه عصبی و تداعی صحنه‌های دیده‌شده در شب و کابوس‌هایی مرتبط با آنچه دیده شده و... اشاره کرد. به صورت کلی کودکانی که در طول شبانه‌روز در بازی‌های الکترونیک و فیلم‌های انیمیشنی افراط دارند، در خواب این صحنه‌ها که بدون هیجان و خشونت نیز نیستند در ذهن و ناخودآگاه آن‌ها تداعی می‌شود. گاهی این کودکان از تنهایی خوابیدن نیز می‌ترسند، در خواب دیالوگ‌های

مرتبط با صحنه‌های دیده‌شده را تکرار می‌کنند و ممکن است چند بار هم بیدار شوند و گریه کنند. با توجه به این موضوع این ابزار رسانه‌ای بوده است که این تأثیرات را بر خواب کودک گذاشته است.

پژوهش گنجی و شفائی مقدم در سال ۱۳۹۱ نیز نشان داد که بین اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای و پرخاشگری و انزوایی در دانش‌آموزان ارتباط مثبت وجود دارد.

نتایج تحقیق منصوری در سال ۱۳۹۱ با موضوع کارکرد بازی‌های رایانه‌ای بر رفتار نوجوانان شهر تهران، نشان داد که بین میزان سازگاری، تعامل و رابطه با خانواده، خشونت، اضطراب و تمرکز در دانش‌آموزانی که بیشتر از بازی‌های رایانه‌ای استفاده می‌کنند با سایر دانش‌آموزان که از بازی‌های الکترونیک استفاده نمی‌کنند، تفاوت معنادار وجود دارد.

نتایج حاصله با تحقیق صورت گرفته توسط پژوهشگران دانشگاه مونترال کانادا در بین سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹ نیز همسو است. این پژوهش که بر روی ۱۲۰۰ دانش‌آموز صورت گرفته است، نشان داد که کودکانی که بیش از دو ساعت با تلویزیون، تلفن همراه و کامپیوتر سرگرم بودند، ساعت خوابیدن کمتری را تجربه می‌کردند.

نتایج تحقیقات طولی براون و همکارانش [۲۰۱۱] در مدت زمان ۱۰ سال درباره‌ی اثرات رسانه بر روی سلامت و رفاه کودکان و نوجوانان نشان داد که رسانه می‌تواند به اختلالات خوردن، رفتارهای پرخاشگرانه و وابستگی به مواد مخدر و نوشیدنی‌های الکلی و رفتارهای جنسی زود هنگام، در نوجوانی، کمک کند.

آندرسون و بوشمن^۱ [۲۰۰۱] در مطالعه فراتحلیل تأثیر بازی‌های رایانه‌ای بر خشونت، به این نتیجه رسیدند که در معرض بازی‌های خشونت‌آمیز قرار گرفتن، با پرخاشگری همبستگی مثبت دارد. بسیاری از تحقیقات حاکی از آن است که پرداختن به این بازی‌ها و پاداشی که با رفتارهای پرخاشگرانه در طی بازی دریافت می‌دارند، سبب می‌شود که کودکان انجام این رفتارها را پیشه خود ساخته و در طی زمان حساسیت خود را به مسئله خشونت از دست بدهند [شافر^۲، ۲۰۰۰].

فرضیه سوم: بین سواد رسانه‌ای مادران و میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان ۴ تا ۶ سال رابطه وجود دارد.

1. Anderson, C, Bushman, B. J (2001)

2. Shaffer DR(2000)

با توجه به یافته‌های پژوهش، مشخص شد که بین سواد رسانه‌ای مادران و میزان استفاده از بازی‌های الکترونیکی در کودکان ارتباط معنادار وجود دارد و در سایر شاخص‌های جزئی استفاده از رسانه‌های الکترونیکی ارتباطی یافت نشد. در تبیین یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان گفت احتمال دارد که این گروه از مادران به این دلیل که با مخاطرات و بازی‌های الکترونیک بیشتر از سایر رسانه‌ها آشنایی دارند، کمتر اجازه دسترسی کودک به بازی‌های الکترونیکی را به کودکان خود بدهند. همچنین با توجه به فاکتورهای سواد رسانه‌ای این گروه به استفاده کمتر از رسانه‌ها در جمع‌های خانوادگی اهمیت می‌دهند؛ بنابراین امر که خود بیانگر تأثیر میزان آگاهی و دانش والدین بر شرایط و جنبه‌های گوناگون استفاده از بازی‌های الکترونیک در کودکان است می‌توان گفت نظارت این گروه از والدین بر بازی‌های فرزندان‌شان در رسانه‌های هوشمند الکترونیکی، بیشتر است.

نیکن و همکاران [۲۰۱۵] در پژوهش خود نشان دادند که سواد رسانه‌ای، تحصیلات و میانجیگری والدین به‌طور قابل توجهی با استفاده کودکان ۱ تا ۶ ساله از رسانه‌های الکترونیکی، مرتبط است. آن‌ها گزارش دادند که اغلب والدین با تحصیلات پایین کودکان‌شان دارای صفحه‌نمایش الکترونیکی در اتاق خواب خود هستند و فرزندان‌شان زمان بیشتری را در تماشای تلویزیون و استفاده از کامپیوتر صرف می‌کنند.

در پژوهشی که توسط رایان برول و دیگران [۲۰۱۳] زیر نظر سازمان بهداشت عمومی کانادا انجام شد کاهش معنی‌داری در مصرف رسانه‌های کودکان پس از گذشت ۶ ماه از جلسات آموزشی سواد رسانه‌ای برای والدین، گزارش شده است. در این پژوهش همچنین گزارش شد که شیوه‌های نظارتی والدین بر مصرف رسانه‌های کودکان‌شان بعد از این کارگاه آموزشی تغییر یافته است.

یافته‌های پژوهش عیدی زاده [۱۳۹۲] با موضوع سواد رسانه‌ای والدین و انتخاب بازی‌های رایانه‌ای، نشان داد که بین سطح تحصیلات، سن، سواد رسانه‌ای والدین در گزینش آن‌ها و استفاده از بازی‌های الکترونیکی در فرزندان‌شان ارتباط وجود دارد.

سؤالات پژوهش

سؤال اول: آیا مشکلات رفتاری کودکان ۴ تا ۶ سال با سطح تحصیلات مادران آنها ارتباط دارد؟

با توجه به نتایج این پژوهش، مشخص شد که سطح تحصیلات مادر تنها با زیر مقیاس مشکلات توجه در کودکان همبستگی (منفی) دارد. در سایر ابعاد مشکلات رفتاری ارتباط معنی‌داری با سطح تحصیلات مادران یافت نشد. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت برخی از عواملی که می‌توانند موجب گسترش مشکلات رفتاری شوند، عبارت‌اند از: تجربه مشکلات عاطفی-اجتماعی، اختلالات روانی والدین و یا مواجهه با رویدادهای آسیب‌زا و... به نظر می‌رسد ریشه غالب مشکلات رفتاری، ترکیبی از عوامل ژنتیکی، محیطی، بیولوژیکی و روانی-اجتماعی باشد [اسلامیه، ۱۳۸۷]؛ بنابراین یک عامل به‌تنهایی نمی‌تواند برای شیوع مشکلات رفتاری در کودکان پیش‌بینی کننده باشد.

اما با توجه به یافته‌ها مشخص شد، بین مشکلات توجه در کودکان و سطح تحصیلات مادران ارتباط وجود دارد. هرچند برای بروز مشکلات کمبود توجه و بیش‌فعالی علل زیادی ذکر شده است و محققان علت مشخصی برای بروز این مشکلات در کودکان را پیدا نکردند اما بیشتر مطالعات به عوامل زیستی دخیل در بروز این مشکلات اشاره دارند و یکی از این عوامل زیستی ارث می‌باشد، همان‌طور که فرزندان بسیاری از صفات جسمی و رفتاری خود را از والدینشان به ارث می‌برند، هوش، حافظه، تمرکز و توجه خود را نیز تا حدودی از آنان به ارث می‌برند. در اینجا احتمالی که می‌تواند وجود داشته باشد این است که مادران با تحصیلات بالاتر، به‌احتمال قوی‌تر، شیوه‌های تربیتی و سبک‌های فرزند پروری بهتری را اتخاذ می‌کنند. آنها با کسب اطلاعات لازم در پیشگیری از بروز مشکلات رفتاری در کودکانشان تدابیری را بکار می‌بندند و از وقوع جدی مشکلات رفتاری همچون مشکلات توجه در فرزندانشان جلوگیری می‌کنند.

نتایج مطالعه سنول و همکاران^۱ [۲۰۱۲] بر روی ۲۰۴۵ دانش‌آموز پایه‌های ابتدایی در ترکیه نشان داد که بین سطح تحصیلات، درآمد و شغل والدین با مشکلات توجه و بیش‌فعالی در دانش‌آموزان ارتباط منفی وجود دارد. نتایج پژوهش او در یافته‌های حاصل از ارتباط تحصیلات والدین و مشکلات توجه در کودکان، با پژوهش حاضر همخوانی دارد.

1. Vesile Senol, Demet Unalan, Raziye Peksen Akca, and Mustafa Basturk

یافته‌های پژوهش نیوشا و همکاران [۱۳۹۱] نیز نشان داد پایین‌ترین شیوع در اختلال توجه، مربوط به فرزندان مادرانی با تحصیلات دیپلم و بالاتر است [نیوشا و همکاران، ۱۳۹۱]

سؤال دوم: آیا میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان ۴ تا ۶ سال با سطح تحصیلات مادران آن‌ها ارتباط دارد؟

با توجه به نتایج یافته‌ها، استفاده از رسانه‌ها در کودکان با سطح تحصیلات مادران، همبستگی معناداری نداشت. به‌عنوان دلایل احتمالی می‌توان بیان کرد، چون جامعه مورد مطالعه از نظر سطح تحصیلات و سواد اطلاعاتی همگن بودند در میزان دسترسی به انواع رسانه‌ها و شیوه‌ها نظارتی حاکم در استفاده از رسانه هم مشابه یکدیگر عمل می‌کنند و میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی و میزان در دسترس بودن این رسانه‌ها در کودکان به علل و عوامل مرتبط دیگری نیز برمی‌گردد، مانند وضعیت اقتصادی (درآمد)، وضعیت فرهنگی خانواده، شیوه مدیریتی و تربیتی حاکم در خانواده (سبک‌های فرزندپروری)، تأثیر فاکتورهای رفتاری، شخصیتی و تحصیلات پدر در خانواده) و... که این دلیل در کنار موضوع سطح تحصیلات متوسط مادران می‌تواند دلایلی بر عدم رابطه تحصیلات مادر و میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان باشد.

پژوهشی که با این نتیجه حاصله از تحقیق همسو باشد یافت نشد.

سؤال سوم: آیا در میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی بین دو گروه کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال تفاوتی وجود دارد؟

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، مشخص شد که بین متوسط استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در دختران و پسران تفاوتی معنادار وجود ندارد. از دلایلی که برای تبیین این موضوع می‌توان به آن اشاره کرد این است که در رسانه‌های الکترونیکی مانند تلویزیون، تلفن همراه، رایانه، ویدیو گیم، تبلت و... اگرچه ممکن است مرزهای فرهنگی و اقتصادی وجود داشته باشد، مرزهای جنسیتی به نسبت آن وجود ندارد. امروزه والدین دارای فرزند دختر و والدین دارای فرزند پسر، به یک اندازه رسانه‌های مختلف را برای فرزندانشان تهیه می‌کنند و محدودیت جنسیتی در این مورد، همانند تهیه سایر وسایل، وجود ندارد و این موضوع می‌تواند در استفاده برابر این دو گروه از رسانه‌های مختلف مؤثر باشد و نقش عوامل دیگر را در میزان و نحوه استفاده از رسانه‌های الکترونیکی را نیز با اهمیت جلوه دهد.

یافته‌های به‌دست‌آمده با پژوهش ماندی و همکاران [۲۰۱۶] که نشان داد پسران بیشتر از دختران در بازی‌های ویدیویی و استفاده از کامپیوتر افراط دارند، همخوانی ندارد.

همچنین در پژوهش عیدی زاده [۱۳۹۲] نیز نشان داده شد که پسران بیشتر از دختران وقت خود را صرف بازی‌های رایانه‌ای می‌کنند؛ که این یافته‌ها نیز با نتایج حاصل از پژوهش حاضر، همسو نمی‌باشد.

سؤال چهارم: آیا بین دو گروه کودکان دختر و پسر ۴ تا ۶ سال تفاوتی در مشکلات رفتاری وجود دارد؟

با توجه به یافته‌های حاصل‌شده از تفاوت میانگین‌ها در دو گروه دختر و پسر، مشخص شد که متوسط مشکلات درونی سازی شده دختران از متوسط مشکلات درونی سازی شده در گروه پسران بیشتر بود. در وجود تفاوت بین این دو میانگین، مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی، فرهنگی، زیستی و روانی دخیل می‌باشند. از جمله عوامل اجتماعی، فرهنگی و تربیتی مؤثر می‌توان به این موضوع اشاره کرد که اکثر جوامع رفتار پرخاشگرانه را برای دختران پسندیده نمی‌دانند و دختران از ابراز خشم و پرخاشگری منع و به عبارتی تشویق به سکوت و درونی کردن مشکلات می‌شوند و از طرف دیگر احساساتی مانند ترس و غم و در کل نشان دادن ضعف و آسیب‌پذیری برای پسران پذیرفته‌شده نیست و پاسخ‌هایی چون خشم و پرخاشگری برای پسران قابل‌قبول‌تر است. این عوامل در کنار ویژگی‌های فیزیولوژیکی جنسیتی می‌تواند موجب تفاوت در مشکلات رفتاری-هیجانی به لحاظ جنسیت شود.

عبدی [۱۳۸۷] در پژوهش بررسی مهارت‌های اجتماعی و مشکلات رفتاری کودکان پیش‌دبستانی ایران، نشان داد نشان داد که دختران نمره‌های بالاتری را در مهارت‌های اجتماعی و رفتارهای درون نمود (درونی سازی شده) نسبت به هم‌تایان پسر، کسب کردند. درحالی‌که پسران تنها در زیر مقیاس برون نمود (برونی‌سازی شده)، میانگین بالاتری را به دست آوردند.

در پژوهشی که نیوشا و همکاران [۱۳۹۱] با موضوع شیوع مشکلات رفتاری در کودکان پیش‌دبستانی شهرستان رزن انجام دادند، مشخص شد که از دیدگاه مربیان، میزان شیوع اختلال‌های رفتاری اضطرابی، جسمی، گوشه‌گیری، توجه، "درون نمود" و "برون نمود" در دو گروه دختر و پسر کودکان پیش‌دبستانی، متفاوت است. این درحالی است که از نظر شیوع اختلال "پرخاشگری" تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نشد.

نتایج حاصل شده با پژوهش‌های سنول و همکاران [۲۰۱۲]، هی، کسل و دیویس، ۲۰۰۰^۱؛ مارتین و فیپس^۲ ۲۰۰۱؛ ژو فارور، شوارتز و چنگ^۳ ۲۰۰۳؛ وینسترا، لیندنبرگ^۴ ۲۰۰۷ و در ایران با پژوهش محمدخانی و اسکندری [۱۳۷۶]، نجفی، فولاد چنگ، علیزاده و محمدی فر [۱۳۸۸] نیز همسو است.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد میزان شیوع مشکلات رفتاری در کودکان ۴ تا ۶ سال و میزان سواد رسانه‌ای مادران در شهر نمونه در حد متوسط می‌باشد. شیوع برخی ابعاد مشکلات رفتاری مانند مشکلات درونی سازی شده در دختران، پرخاشگری و سایر مشکلات در پسران از سایر ابعاد آن بیشتر بود. با توجه به این موضوع نمی‌توان منکر عدم وجود مشکلات رفتاری در این طیف سنی کودکان شد و خواه‌ناخواه کودکان در این سنین از یک یا چند مشکل رفتاری با دلایل ناشناخته رنج می‌برند که در این پژوهش مشخص شد یکی از این دلایل که ارتباط وسیعی با شیوع برخی مشکلات در کودکان دارد رسانه‌های الکترونیکی و محتوای آن‌ها و میزان استفاده کودکان در طول شبانه‌روز از آن‌ها می‌باشد. مشکلاتی مانند پرخاشگری، انزواطلبی، مشکلات توجه و خواب و برخی مشکلات جسمانی که کودکان از آن رنج می‌برند وابسته به استفاده آن‌ها از رسانه‌های الکترونیکی است و آنچه یک مادر یا پدر باید بداند سواد رسانه‌ای و نظارت بر نحوه و میزان استفاده کودک از این ابزارآلات نوین جنگ نرم می‌باشد.

سواد رسانه‌ای و تحصیلات مادران در جامعه مورد مطالعه در سطح متوسط بود. این موضوع مبرهن است که گرایش پاسخ‌های مادران در پرسشنامه سواد رسانه‌ای به حد وسط بود که این بیانگر عدم آگاهی خانواده‌ها از این موضوع بوده و متأسفانه باید گفت ناآگاهی در مقابل کاربرد و استفاده زیاد که فاجعه آور است و این یعنی بدون اطلاعات کافی یک ابزار قوی رسانه‌ای را تهیه کردن و آن را در اختیار افراد خانواده از کوچک تا بزرگ قرار دادن است؛ که این موضوع حتی با داشتن تحصیلات نیز کار آمد نبوده و نشانگر کمبود یک برنامه جدی و مدون برای آموزش سواد رسانه‌ای به خانواده‌های سطح متوسط جامعه (از

-
1. Hey, Cassel and Davis
  2. Martin and Phips
  3. Zhou Farrow, Schwartz & Chang
  4. Winstera. Lindenberg

نظر تحصیلات و سواد) است. در پایان این حقیقت مهم به‌دست‌آمده با توجه به نتایج پژوهش بیان می‌شود که سطح تحصیلات و تعداد ساعات بازی حقیقی کودک در بیرون از خانه و با افراد خانواده در خانه می‌تواند عاملی برای کاهش برخی مشکلات رفتاری مانند پرخاشگری و توجه و تعداد ساعات استفاده کودک از برخی رسانه‌های الکترونیکی باشند و این را خانواده‌هایی که توجه ویژه به امر تربیت کودکان دارند نشان دادند داشتن بازی حقیقی با کودک یکی از ابعاد مهم در تربیت کودک به حساب می‌آید که روانشناسان زیادی به بیان این موضوع پرداخته‌اند و خلأیی که دامن‌گیر خیلی از خانواده‌های ایرانی است، نبود این بعد در کنار سایر ابعاد است. متأسفانه بسیاری کودکی کردن با کودک را نمی‌دانند و سعی بر یادگیری نیز ندارند.

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، مطالعه بررسی ارتباط متغیرهای محیطی مانند وضعیت اقتصادی خانواده، وضعیت اشتغال و تحصیلات والدین با مشکلات رفتاری در کودکان همچنین مطالعه بررسی ارتباط متغیرهایی مانند وضعیت اقتصادی، اشتغال، سن و سواد والدین با میزان استفاده از رسانه‌های الکترونیکی در کودکان و مطالعه بررسی سواد رسانه‌ای والدین و ارتباط آن با میزان استفاده از بازی‌های الکترونیکی در کودکان به سایر پژوهشگران پیشنهاد می‌شود. به‌عنوان پیشنهادها، کاربردی استفاده پژوهشگران و برنامه ریزان نظام آموزش و پرورش و مراکز نگهداری از کودکان شامل مهدهای کودک و مراکز پیش از دبستان از نتایج پژوهش حاضر برای آگاهی از شرایط موجود در جامعه کودکان و تعامل بیشتر با کودک و خانواده جهت بهبود شرایط و ارتقای سواد رسانه‌ای در اقشار محصل و آموزش‌گیرنده مطرح می‌شود. مشاوران کودک و خانواده نیز می‌توانند از نتایج این پژوهش استفاده نموده و در جهت گسترش راهکارهایی برای کاهش مشکلات رفتاری کودک و ایجاد تعاملات سازنده بین کودک و خانواده و قرار دادن بحث سواد رسانه‌ای به‌عنوان یک موضوع مهم و موردنیاز در کارگاه‌های آموزشی برای والدین یا مراقبان کودک، برنامه‌ریزی‌های لازم را انجام دهند. به عبارتی اگر جریان فرهنگی شدن ابزارهای رسانه‌ای تحقق بیابد، مضرات آن‌ها به‌شدت کاهش می‌یابد و کارکرد اصلی خود را پیدا می‌کنند. تحقیق فوق با رعایت امانت در تحقیق و محرمانه بودن اطلاعات منتشر می‌گردد و اصول اخلاقی دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی در این تحقیق رعایت شده است. (IR. 103)

منابع

- اسلامیة. محمد مهدی (۱۳۷۸) بررسی میزان شیوع اختلالات رفتاری دانش آموزان دوره‌ی ابتدایی شهر تهران. پژوهش در حیطه کودکان استثنایی. سال هشتم. شماره ۱. صص ۱۰۹-۹۸.
- باهنر. ناص؛ و رامین چابکی (۱۳۹۲) تحلیل سیاست‌های سواد رسانه‌ای در سه نهاد فرهنگی و ارتباطی ایران) رسانه و فرهنگ، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی ۳(۲)، صص ۲۶-۱.
- جلیل‌القدر. شبنم؛ هاشمی. فاطمه؛ جهانی هاشمی. حسن؛ یزدی. زهره؛ علیمزادی. فؤاد و جوادی. مریم (۱۳۹۶) ارتباط اختلالات خواب با تماشای تلویزیون، ماهواره و استفاده از بازی‌های رایانه‌ای در دانش آموزان ۱۴ تا ۱۷ ساله شهر قزوین. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی قزوین. دوره ۲۱، شماره ۲. صص ۳۱ تا ۴۰.
- جوادی. فاطمه و اقبالی. بنفشه (۱۳۸۶) نظارت والدین بر استفاده کودکان و نوجوانان از رسانه‌های تصویری. مجله پژوهش‌های ارتباطی، شماره ۱۴ (۱۵).
- ژانت کی (۱۳۹۰) مشکلات رفتاری، عاطفی و اجتماعی. ترجمه علی ایمانی، تهران، نشر وانییا. چاپ اول. ص ۲۱.
- فتحی. ابراهیم؛ شاکری نژاد. محسن و موسی پور. میثم (۱۳۹۴) سواد رسانه‌ای والدین و مصرف برنامه‌های تلویزیونی کودکان. دومین همایش بین‌المللی مدیریت رسانه. صفحات ۱۴، ۱۷ و ۲۳.
- قربانی. محمدرضا؛ نیوشا. بهشته و شاطریان، فاطمه (۱۳۹۵) ساخت و هنجاریابی آزمون سواد رسانه‌ای جوانان شهر تهران. فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی. سال بیست و سوم. شماره ۴. پیاپی ۸۸. صص ۹۳-۷۸.
- عیدی زاده. طاهره (۱۳۹۲) سواد رسانه‌ای و انتخاب بازی‌های رایانه‌ای. مقالات علوم اجتماعی. آذر ۹۲. شماره ۶۹. صص ۸۳ تا ۸۸.
- کیامنش، علیرضا؛ محمداسماعیل، الهه (۱۳۷۸) راهنمایی فرم‌های پیش‌دبستانی نظام سنجش مبتنی بر تجربه ۵-۱/۵ سال آخنباخ. پژوهشکده کودکان استثنایی.
- گاتر، جان تیلور (۱۳۸۲) تلویزیون و کودکان. سیاحت غرب، سال اول، شماره ۷.
- محمد خانی. شهرام و ابراهیم زاده ناهید (۱۳۹۱) مشکلات روانی-رفتاری کودکان و نوجوانان شناسایی و مداخله. تهران. نشر ورا دانش. چاپ اول.

- نصیری. معصومه (۱۳۹۶) *سواد رسانه‌ای و خانواده*. تهران. انتشارات پشتیبان. ص ۷۰-۷۳.

- American Academy of Pediatrics. (2009). *Policy statement – media violence*. Pediatrics, 124(5), 1495–1503.
- Anderson, C, Bushman, B. J (2001). *Effects of violent video games on aggressive behavior*. Psychological Science, 12,353-359.
- Asghari, Mansooreh, Karimzadeh, Mansoureh &Teymouri, Robab. (2017). *Relationship Between Using Television and Behavioral Problems of Pre-School Children*. Iranian Rehabilitation Journal. December 2017. volume 15. number 4
- Achenbach, T. M. , & Rescorla, L. A. (2001). *Manual for the ASEBA school age: Form & profiles*. Burlington, VT: University of Vermont. -December 2017, Volume 15, Number 4... e 15, Number 4ecember 2017, Volume 15, Num
- Common Sense Media. (2013). *Media and violence: An analysis of current research*. Common Sense Media Research Brief. Retrieved February 21, 2013 from [http://www. commonsense media. org/ sites/default/files/research/media-and-violence-research-brief-2013](http://www.common sense media.org/sites/default/files/research/media-and-violence-research-brief-2013).
- Brown JD, Bobkowski PS. (2011). *Older and newer media: Patterns of use and effects on adolescents' health and well-being*. Journal of Research on Adolescence. 2011; 21(1):95-113.
- Common Sense Media. (2013). *Media and violence: An analysis of current research*. Common Sense Media Research Brief. Retrieved February 21, 2013 from [http://www. commonsense media. org/ sites/default /files/research/media-and-violence-research-brief-2013](http://www.common sense media. org/ sites/default /files/research/media-and-violence-research-brief-2013).
- Clark, H. K. , Shamblen, S. R. , Ringwalt, C. L. , & Hanley, S. (2012). *Predicting high risk adolescents' substance use over time: The role of parental monitoring*. Journal of Primary Prevention, 33(2-3), 67–77.
- Dolan, M. C. , & Rennie, C. E. (2007). *The relationship between psychopathic traits measured by the youth psychopathic Trait Inventory and psychopathology in a UK sample of conduct disordered boys*. Journal of Adolescence, 30(4),601-611.
- Griffin, K. W. , Samuolis, J. , & Williams, C. (2011). *Efficacy of a self-administered home-based parent intervention on parenting behaviours for preventing adolescent substance use*. Journal of Child and Family Studies, 20(3), 319–325.
- Hancox RJ, Milne BJ, Poulton R. (2004). *Association between child and adolescent television viewing and adult health: a longitudinal birth cohort study*. Lancet;364:257–262.
- Hamza, C. A. , & Willoughby, T. (2011). *Perceived parental monitoring, adolescent disclosure, and adolescent depressive symptoms: A longitudinal examination*. Journal of Youth & Adolescence, 40(7), 902–915.

- Huesmann LR, Moise-Titus J, Podolski CL, et al. *Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their aggressive and violent behavior in young adulthood: 1977-1992*. Dev Psychol. 2003;39:201
- Huang, D. Y. C. , Murphy, D. A. , & Hser, Y. (2011). *Parental monitoring during early adolescence deters adolescent sexual initiation: Discrete-time survival mixture analysis*. Journal of Child and Family Studies, 20(4), 511–520.
- Lisa K. Mundy, PhD; Louise Canterford, MBIostat; Timothy Olds, PhD; Nicholas B. Allen, PhD;
- George C. Patton, MD. (2017). *The Association Between Electronic Media and Emotional and Behavioral Problems in Late Childhood ACADEMIC PEDIATRICS*;17:620–624
- Mellin AE. (2002). *Neumark-Sztainer D. Stoy M. Resnik MD Unhelthy behaviors & psychosocial difficulties among overweight adolescents the potential impact of familial factors*. J Adolesc Health:31(2):145-53
- McDaniel, D. D. (2012). *Risk and protective factors associated with gang affiliation among high-risk youth: A public health approach*. Injury Prevention, 18(4), 253–258.
- Newman, P and Newman, B. (1997). *Children and adolescents development*. London: Rutledge,
- Ozmert E. (2002). *Toyarn M. Yurdakok K*. Behavioral correlates of television viewing in primary school children evalluted by the child behavior checklist. Arch Pediatr Adolesc Med:156(9):910-4
- Pandina, G. L. , Bilder, R. H. , & Keefe, R. S. (2007). *Risperidone and cognitive function in children with disruptive behavior disorders*. Biological Psychiatry. Paper presented in the XXIX international Congress of Psychology, Berlin, Germany. Pineda D. Prevalence of attention-deficit / hyperactivity disorder symptoms in 4-17 year old children in general population. J Abnormal Child Psychol 2001Apr; (12): 15.
- Ryan Broll, Claire V. Crooks, Shanna Burns, Ray Hughes, and Peter G. Jaffe. (2013). *Parental monitoring, media literacy, and media violence: a preliminary evaluation of the fourth r parent media violence workshop*. International Journal of Child, Youth and Family Studies. (2013) 2: 301–319
- Roberts, D. F. , Foehr, U. , Rideout, V. , & Brodie, M. (2004). *Kids, media, and the new millennium: A comprehensive national analysis of children's media use. Kaiser Family Foundation (Publication 1535)*. Retrieved from <http://www.kff.org/entmedia/1535-index.cf>
- Scharrer. E. (2009). *Measuring the effects of a media literacy program on conflict & violence*. The journal of media literacy. Education(1)
- Strasburger, V. C. , Hogan, M. J. , Mulligan, D. A. , Ameenuddin, N. ,Christakis, D. A. , Cross, C. , et al. (2002). *Children, adolescents, and the media. Pediatrics*. 132(5), 958-961
- Scharrer. E. (2009). *Measuring the effects of a media literacy program on conflict & violence*. The journal of media literacy. Education(1)

- Sonya, K. S. , Mitchell, J. , Martya, J. C. (2007). *Trajectories of internalizing problems across childhood: Heterogeneity, external validity, and gender differences*. Journal of Development and Psychopathology, 19, 345-366.
- Self Brown. S. Fredrick. K. Binder. S. Whitaker. D. Lutzker. J . Edward. A&Blankenship. J. (2011). *Examining the need for cultural adaptation to an evidence-based parent training program targeting the prevention of child Maltreatment*. children and youth .services Review ,33(7):1166-1172
- Shaffer DR(2000). *EDITOR. Social and personality development*. 4th edition. Wadsworth. USA.
- Silverblatt .A. Ferry J. &Finan .B. (2015) *Approaches to Media literacy a handbook Routhledg*.
- Taanila, A. Ebeing, H. Heikura, U. & Jarvelin, MR. (2003). *Behavioral Problems of 8-year-old children with andwithout intellectual disability*. Journal of Pediatric Neurology. 1(1):15-24.
- Webb. T. martin. K. A. A. & krous. J. (2009). *Media literacy as a violence-prevention strategy*. Apilot evaluation Helth promotion practice.

